

เอกสาร วรรณคดี และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องของ

เอกสาร วรรณคดี และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้ ได้จากการค้นคว้า รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งขอคนพบเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ ตลอดจนผลของการแยกมารดา บุตร ออกจากกันนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นการแยกในระยะชั่วคราว หรือถาวรก็ตาม

ความหมาย

คำว่า เสพาเรชัน (separation) นั้นหมายถึง "ภาวะการแยก การพรากจากกันหรืออาจหมายความถึง การถอยห่างหรือแยกจากบุคคลที่เรารัก"¹

โรนาลด์ ซี จอห์นสัน (Ronald C. Johnson) และ ยีน อาร์ มีดีนัส (Gene R. Medinnus) กล่าวว่า "พัฒนาการต่าง ๆ และการแสดงความรู้สึกกลัวของทารกแรกเกิด มีจุดตั้งต้นมาจากระยะขวบปีแรกของเด็กทั้งสิ้น การทำงานของจิตใจและการเกิดของอารมณ์ต่าง ๆ ก็เริ่มมาตั้งแต่ในระยะดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน"² ในระยะขวบปีแรกของชีวิต บิดา มารดาเท่านั้นเป็นสิ่งแวดล้อมของเด็กที่เด็กเคยชิน ดังนั้น ท่าทีของบิดา มารดาย่อมมีความ

¹Noah Webster, Webster's New Twentieth Century

Dictionary of The English Language Unabridge, 2d ed. (Cleveland and New York : The World Publishing Co., 1968), p. 1760.

²Ronald C. Johnson and Gene R. Medinnus, Child Psychology Behavior and Development. (New York : John Wiley & Sons, Inc., 1969), p. 551.

สำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากต่อเด็ก จึงเป็นหน้าที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งของมารดา (เนื่องจากมารดามีเวลาอยู่ใกล้ชิดกับบุตรมากกว่าบิดา) ที่จะให้ความรัก ความอบอุ่น และดูแลตอบสนองความต้องการของเด็กในทุก ๆ ด้าน นักจิตวิเคราะห์ทั้งหลายต่างก็มีความเห็นอย่างเดียวกันว่า ยิ่งเด็กได้รับความอบอุ่นจากมารดามากเพียงใด เด็กก็จะเปลี่ยนลักษณะจากการคิดถึงตนเองเป็นหลักมาเป็นการรักหรือคำนึงถึงบุคคลอื่น ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมากขึ้นเท่านั้น ในลักษณะของความผูกพันกันเช่นนี้ ถ้ามีการพรากจากกันหรือการแยกจากกันระหว่างสิ่งที่ตนรักเกิดขึ้น ย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา

พริดา ศุภรัตน์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการถูกแยกหรือพรากจากกันระหว่างแม่และลูก สรุปได้ว่า แม่บางประเภทที่เริ่มตนการเลี้ยงดูลูกมาอย่างดี อย่างอบอุ่นและสร้างความผูกพันทางอารมณ์ดี แต่ต่อมาเกิดมีการแตกแยกกันในครอบครัว เป็นคนว่า แม่ของทั้งลูกไว้ในความดูแลของคนอื่น เช่น การเดินทางไปทั่วโลกก็ตาม ซึ่งความจริงไม่มีความจำเป็นถึงขนาดนั้นหรืออาจเป็นการจากกัน โดยความจำเป็น เช่น การเจ็บป่วย ต้องเข้าโรงพยาบาล ผ่าตัดหรือการต้องการพักฟื้นระยะนาน (convalescence) หรือจำเป็นต้องไปกับลูกคนอื่น (เช่น ลูกคนอื่นเจ็บป่วย) หรือตาย

การจากกันแบบนี้ เด็กอาจไม่เข้าใจถึงเวลาที่ผ่านไปในการคอย ดังนั้นเด็กจึงแยกไม่ไควว่า การแยกจากกันนั้น อย่างไรก็ดีเป็นระยะสั้นหรือระยะยาว เด็กไม่เข้าใจว่า การจากไปเป็นผลดีอย่างไรในภายหลัง แมว่าผู้ใหญ่จะทราบดีว่า แม่จะต้องกลับมาแต่เด็กจะไม่ทราบ ดังนั้นการแยกจากกันนี้ เด็กถือว่าเป็นลักษณะของการปฏิเสธ ในความรู้สึกของเด็กแม่จะเป็นการตายของแม่เอง ในจิตใต้สำนึกเด็กก็คงโทษว่า แม่ทอดทิ้งเขาอยู่นั่นเอง การที่เด็กต้องแยกจากพ่อและแม่ แม่จะเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้น ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อการเจริญเติบโตของบุคลิกภาพด้วย¹

¹ พริดา ศุภรัตน์, "ปฏิกิริยาของเด็กจากการขาดพ่อชั่วคราว," วารสารสมาคมนักจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 18(ตุลาคม, 2516): 394

นอกจากนี้ ยังได้อ้างถึงบทความของ เพเคสสัน ซึ่งพบว่า ในเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีที่มีปัญหาทางจิตเวช 85% ของเด็กที่มีปัญหาเหล่านั้น เคยมีประสบการณ์การแยกจากพ่อ เขาย้ำว่า ในภาวะการจากพ่อนั้น ความสามารถของแม่หรือสภาพจิตใจอันมั่นคงของแม่จะช่วยผ่อนหนักให้เป็นเบา ในผลที่จะเกิดจากการขาดพ่อได้อย่างมาก นอกจากนี้ เพเคสสัน ได้กล่าวถึง ผลการศึกษาของคนที่ได้ทำในบุตรของทหารที่มีปัญหาทางความประพฤติ พบว่า การขาดพ่อหรือการแยกจากพ่อ มีความสัมพันธ์กับปัญหาทางพฤติกรรมด้วย ชนิดของปฏิกริยาที่เด็กแสดงออกมานั้นขึ้นอยู่กับ อายุของเด็ก ระยะเวลาของการจาก การปรับตัวทางค่านิยมในครอบครัว ความสัมพันธ์ของพ่อกับลูกก่อนจาก และบทบาทของพ่อต่อครอบครัวด้วย

นอกจากนี้ ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับชนิดของการจาก การแยก ในกรณีอื่น ๆ อีก เช่น พวกทหารที่จากครอบครัวไปชั่วคราว พวกพ่อที่จากไปประกอบอาชีพนาน ๆ จากไปเพราะการหย่าร้างและจากไปเพราะการตาย เป็นต้น

วาสนา ศรมณี ได้เขียนสรุปผลงานของ แอนนา ฟรอยด์ (Anna Freud) เกี่ยวกับผลของการปฏิเสธแบบถูกพรากจากกัน (rejection by separation) ไว้ว่า การพรากจากกันจะก่อให้เกิดผลต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. มีการรบกวนของร่างกาย เช่น การนอน การกิน การขับถ่ายถูกรบกวน และจะไวต่อการติดเชื้อ
2. มีการพัฒนาที่ช้ากว่าปกติ เช่น การพูด การเดิน การขับถ่ายพวกที่พัฒนาเขาสู่ระยะนี้เรียบร้อยแล้ว ก็อาจจะมีปฏิกริยาถอยหลังไปก็ได้
3. ทางอารมณ์ อาจจะมีการรบกวนชนิดไม่หยุดเลยไปจนถึงนิ่ง (insilence) ไปเฉย ๆ ก็ได้ ความรู้สึกเองเด็กในระยะถูกพรากนี้ ก็คงไม่ผิดไปจากความรู้สึกของผู้ใหญ่ ในระยะที่เราใสกนั้นเอง แต่แตกต่างกันที่ผู้ใหญ่สามารถจะเกิดความรู้สึกต่าง ๆ และถอยหนี จน

001829

กระทั่งคนนั้นสามารถเก็บความรู้สึกของตนให้เกาะอยู่กับ อินเนอร์ อิมเมจ (inner image) ของรักที่สูญเสียไปนั้นได้ แต่ในเด็กนั้น เด็กยังต้องการคนใดคนหนึ่งในโลกภายนอกที่สามารถทดแทนทั้งในความต้องการภายนอกและเป็นของรักด้วย เด็กไม่สามารถจะอยู่ได้โดยไม่มีตัวแทน ดังนั้น เราจำเป็นต้องหาบุคคลเข้ามาแทนที่ภายในระยะเวลาสั้นที่สุด ทั้งนี้ได้หมายความว่า การหาสิ่งมาทดแทนนี้ จะต้องเป็นเรื่องสำคัญ ที่จะต้องเลือกเฟ้นในแง่ของคุณภาพ แต่ไม่ควรหาใครเขามารับดูแลแทนที่ ส่วนในคานเด็กนั้น พบว่า เด็กจะเรื้อกรองมากขึ้น และจะต้องการให้ทำอะไรที่หนักหนาใจมากขึ้น การรู้จักการรอคอยจะน้อยลง แต่ถ้ามักถูกรบกวนซ้ำมากขึ้นอีก ก็ยิ่งจะมีผลทำให้เด็กนั้นเป็นคนที่มีอารมณ์ เยือกเย็นมากขึ้น ไม่ค่อยมีความพอใจอะไรเสมอ ๆ การสร้างความสัมพันธ์ ต่อคนอื่นก็ยังไม่มีความลึกซึ้งในความรู้สึกเลย¹

พิรา ศุภรัตน์ ได้ทำการศึกษาเด็ก จำนวน 200 คนที่มารับการรักษาจากจิตเวช คลินิกของทหารแห่งหนึ่ง ในระหว่างปี ค.ศ. 1969 - 1970 พบว่า เด็กที่มีปัญหาเหล่านี้มีอายุระหว่าง 3-18 ปี ส่วนมากส่งมาจากโรงเรียน และแพทย์เวชปฏิบัติทั่วไป ส่งมาจากศาลเด็กหรือตำรวจ ผู้รายงานพบว่า เด็กเหล่านี้มีประวัติ เคยจากพ่อแม่ทั้งสิ้น 30% พ่อไม่ได้อยู่ด้วยกับครอบครัวขณะที่เด็กถูกส่งมารับการรักษา พบปฏิกริยาที่เด็กแสดงนับตั้งแต่แรกที่พามาจากไปสรุปได้ดังนี้

1. เด็กจะแสดงความโกรธรุนแรงเป็นการประท้วง จากการถูกทอดทิ้ง
2. ไม่ยอมรับสภาพที่พ่อกับไป โดยสร้างมโนภาพว่าพ่อยังคงอยู่
3. คิดซ้ำ ๆ ถึงสัมพันธ์ภาพอันแน่นแฟ้นที่เคยมีกับพ่อ

4. คิดว่าเป็นความผิดของตนเองที่พอจากไป และต้องการถูกลงโทษ
5. มีความกังวลในการจากอย่างมากและกลัวจะถูกทอดทิ้งจริง ๆ
6. ต่อมามีเริ่มมีความรู้สึกคล้ายดัง เด ทอพอและเริ่มมีความรู้สึกไม่เป็นมิตรต่อผู้อื่น
7. มีความรู้สึกว่าความรักตนเองถูกทำลาย (narcissistic injury)
8. การควบคุมตนเอง (ego control) ลดน้อยลง
9. ในที่สุดมีอาการถอยหลังกลับสู่วัยที่ต่ำกว่า

ผลของการขาดพอต่อการเกิด ซูเปอร์อีโก (super ego) คือ ถ้าเด็กเพอตนุ และยึดถือพอเป็นแบบฉบับ เด็กประเภทนี้ ถ้าขาดพอก็มีปฏิกิริยาออกเป็นแบบคอรัน ไม่ชอบทำตาม กฎเกณฑ์ กวรวาว และต่อต้านสังคม ซึ่งการกระทำเช่นนี้ บางครั้งก็ทำไปเพื่อต้องการให้ ตนเองถูกลงโทษ เพราะเกิดมีความรู้สึกผิดที่พอตองจากไป บางครั้งการแสดงความกาวรวาว ในเด็กชายที่ย่างเขาวัยรุ่น ก็เพราะในจิตไร้สำนึกเขาเกิดมีความกลัวที่จะลอกเลียนแบบการเป็น ผู้หญิง เพราะตนเองต้องอยู่กับแม่ตลอดเวลา บางรายปฏิกิริยาต่อการขาดพอ แสดงออกในรูป การเจ็บป่วยทางกาย การเรียนไม่ดี หนีออกจากบ้านหรือออกแม่มกาวรวาว ส่วนมากจะพบชัดเจน กว่าอาการเหล่านี้เกิดหลังจากพอจากไป บางรายจะมีอาการซึมเศร้า เสียใจ ไม่มีความสุข ร้องไห้ไม่มีเหตุผลในที่สุดถอยหนีจากสังคม และอาจเปลี่ยนจากความซึมเศร้าเป็นกาวรวาว จึง กลายเป็นสมาชิกที่สังคมรังเกียจ

ในแง่การสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นมักพบเสมอว่าเด็กพวกนี้มีความลำบากในการ สร้างสัมพันธภาพอันดีและยาวนานกับเพื่อน ๆ ยากที่จะสนิทกับใครง่าย ๆ บางครั้งก่อนที่จะคบใคร มักคิดเอาไว้เสียก่อนทุกครั้งว่า คงจะเป็นเพื่อนกันไม่ตลอดเลยทำให้เสียสัมพันธภาพง่าย นอกจากนี้การขาดพอในเด็กผู้ชาย ยังมีความสำคัญ ทำให้การเลียนแบบอย่างของการเป็นผู้ชายไม่ดี เด็กผู้ชายอาจมีกิจกรรมมาทดแทนคล้ายกับเด็กผู้หญิง ทำให้ถูกเพื่อนล้อ และอาจไม่เป็นที่ยอมรับในกลุ่ม เพื่อนชายด้วยกัน และบางรายก็ทำให้การสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างเพศเป็นไปได้

¹ พิวรา สุทธิรัตน์, "ปฏิกิริยาของเด็กจากการขาดพอชั่วคราว," หน้า 396.

จอห์น โบลบี (John Bowlby) ได้เขียนบทความโดยอ้างชอคิดของ ไคลน์ (Klein) ไว้ว่า "ปรากฏการณ์ของความวิตกกังวลอันเกิดจากถูกแยก ถูกพรากนี้เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อมีการหยามเหยียดเกิดขึ้น ทำให้เด็กมีความรู้สึกซึมเศร้าแต่เคียดแค้นอยู่ในใจซึ่งเป็นผลต่อการเจริญเติบโตในระยะขวบปีแรก"¹

จูดี แมทสัน สมิท (Judy Batson Smith) ได้เขียนบทความบทหนึ่งบรรยายถึงความรู้สึกของตนเองที่ติดต่อบุตร เมื่อต้องออกไปทำงานนอกบ้านในช่วงระยะเวลาหนึ่ง สรุปใจความได้ว่า ปฏิกริยาที่รุนแรงอันเกิดขึ้นในระหว่างการแยก คือ การปฏิเสธ (denial) ซึ่งตนเองเคยได้รับคำบอกเล่ามาเสมอว่า เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี จะมีความรู้สึกเครียดต่อภาวะการแยกมารดาอย่างรุนแรง มีนักเขียนหลายท่านกล่าวว่า "ถ้าไม่จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านก็อย่าทำ" ในช่วงระยะเวลาของการแยกนั้น ก่อให้เกิดปฏิกริยาต่าง ๆ คือ ปฏิเสธ มีความรู้สึกผิด เห็นแก่ตัว สิ้นหวัง และกระตุ้นให้เผชิญกับสถานะการงานและแก่สถานะการงานนั้น²

จินเนท นีเรน (Geanette Nehren) และ นาโอมิ อาร์ กิลเลียม (Naomi R. Gilliam) ได้เขียนบทความบรรยายเกี่ยวกับความรู้สึกของการสูญเสีย ซึ่งสามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบเมื่อสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ป่วยและพยาบาลสิ้นสุดลง สรุปใจความ ความรุนแรงของความวิตกกังวล และความซึมเศร้านั้นเกิดขึ้นตั้งแต่มีการแยกจากกันครั้งแรก และสามารถในการปรับตัวของแต่ละคน ความรัก ความมั่นใจ ความไว้วางใจของผู้ทำหน้าที่เป็นมารดาที่ให้อุปการะในระยะของการแยกนี้ จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกที่ปฏิเสธ (reject)

¹ John Bowlby, "Separation Anxiety : A Critical Review of the Literature," Journal of Child Psychology Psychiatry

1 (February 1961) : 251

² Judy Batson Smith, "Separation Anxiety : A Personal Experience," The American Journal of Nursing 75(June 1975):

ซึมเศร้า (depress) หรือความรู้สึกผิด และความรู้สึกเหมือนถูกทำโทษ พยาบาลควรจะทราบถึงถึงความสำคัญของการแยกจากกัน ในผู้ป่วยทุกคนที่เข้ามาอยู่ในโรงพยาบาล เข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ป่วย ช่วยจัดความรู้สึกนี้ให้ออกไปเสีย พยายามให้ผู้ป่วยได้ระบายความรู้สึก เจาหน้าที่ผู้ร่วมงานทุกคน ควรช่วยกันในการแก้ปัญหา เมื่อผู้ป่วยจะกลับบ้านพยาบาลควรอธิบายให้ผู้ป่วยเข้าใจ ถึงการมีความหวัง ควรยอมรับผู้ป่วย และแนวทางในการแก้ปัญหาอันเกี่ยวกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นในระยะของการแยกนี้ ผู้ป่วยอาจมีความรู้สึกสิ้นหวัง ปฏิเสธไม่มีค่า ในขณะที่ตนจะต้องออกจากโรงพยาบาลหลังจากที่เข้ามาอยู่ระยะหนึ่ง ต้องยอมรับทั้ง เข้าใจ แก้ปัญหาข้อคับข้องใจต่าง ๆ ให้ ถ้าเป็นเช่นนี้ระยะเวลาของการแยกจะทำให้เกิดการเจ็บปวดคนอยดง ดังนั้นพยาบาลควรปฏิบัติกรโดยใช้ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับผู้ป่วยแต่ละคน

ฝน แสงสิงแก้ว ได้บรรยายในการประชุมวิชาการของสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย โดยกล่าวถึงผลของการศึกษาของสปีทซ์ ซึ่งได้ลำดับอาการของเด็กที่ถูกพลัดพรากจากมารดาว่า "เด็กจะขาดความอบอุ่น และเกิดอาการของการขาดอารมณ์อบอุ่นขึ้นสำหรับอาการของการขาดอารมณ์อันอบอุ่นนั้น เขาพบว่า การขาดแม่คือเหตุสำคัญหนึ่งที่ทำให้เกิดกลุ่มอาการกลุ่มนี้"² และได้ลำดับอาการต่าง ๆ จากเด็กในสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ในเดือนแรกที่เด็กขาดแม่ และถูกพลัดพรากมายังสถานสงเคราะห์นั้นเด็กจะร้องไห้ หงุดหงิด จู้เป็นอย่างมาก

2. ในเดือนที่สอง เด็กไม่ยอมอาหาร น้ำหนักลด ไม่พยายามติดต่อกับใคร ความ

¹ Geanette Nehren and Naomi R. Gilliam, "Separation Anxiety," The American Journal of Nursing 65(January 1965): 109-112.

² ฝน แสงสิงแก้ว, "โรคขาดแม่," วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 12(กรกฎาคม-ตุลาคม) 2510: 56-68.

เจริญเติบโตหยุดชะงัก และไม่มีความสุขขึ้นรุนแรงตามวัยและเพศ

3. ในเดือนที่สาม เด็กจะมีอาการแยกตัวเอง ไม่คบหาสมาคมผู้ใด จะไม่ยอมนอน และนอนไม่หลับ

4. ในเดือนที่สี่ จะแยกตัวเองหนักขึ้น ชึมเศร้า ไม่พยายามทำอะไรยิ่งกว่านั้น ยั้งนั่งโยกตัวเองไปมาอยู่กับที่ ไม่สนใจต่อผู้ใดทั้งสิ้น เมื่อถึงระยะนี้ความต้านทานโรคของร่างกาย จะลดน้อยและมีโอกาสมีโรคแทรกเบียดเบียนมากขึ้น

5. ในเดือนที่ห้า หนาคาจะร่วงโรย และขาดความรู้สึกเสมือนไม่มีชีวิตชีวา จะเอา นิ้วมือของตนถูกันไปมาเรื่อย ๆ โดยไม่มีความหมาย ต่อจากนั้นร่างกายจะอ่อนแอออกไปทุกที ๆ และ ผลที่สุดถึงแก่ความตาย

เขารายงานต่อไปว่า การวินิจฉัยโรคและเหตุแห่งความตายของเด็กกำพร้าที่กล่าวนี้ สปีทซ์ มีไคสงสัยเลยว่าเหตุนี้ คือ โรคขาดแม่นั้นเอง และเสนอผลของการศึกษาต่อไปอีกว่า การรักษาที่ไคผลดีที่สุดนั้น คือ การนำแม่ของเขาคืนมา และให้เขาได้กลับไปสู่ความรัก และความอบอุ่นของแม่ของเขาตามเดิมอีก ถ้าหาแม่ไม่ได้หรือไม่แม่ก็ให้พึงสร้างผู้มีลักษณะของแม่มอบให้ นั้นคือ ผู้ซึ่งมีความรัก ความอดทน และความเห็นใจในเด็กผู้นาสงสารนั้น ๆ พร้อมกับสร้างความสัมพันธ์ และผูกพันทางอารมณ์ต่อเด็กขึ้นใหม่ ประจวบกับซึ่งปฏิบัติต่อดูกของตนเอง

ปัจจุบันนี้ โลกกว้างขวางมาก โดยเฉพาะทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นมีส่วนที่ทำให้ความเจริญแห่งจิตใจลดน้อยลงไป สิ่งนี้คือ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลต่อบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก และระหว่างเด็กต่อครอบครัว การที่เด็กขาดความสัมพันธ์ต่อแม่หรือพ่อ หรือครอบครัวนั้น เขาจะขาดความรัก และความอบอุ่นอย่างมากที่สุด และเมื่อโตขึ้นจะขาดสิ่งยึดเหนี่ยวประจำใจ กลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีระเบียบแห่งชีวิต เป็นอาชญากร เป็นโรคประสาท โรคจิต และเป็นทาสของยาเสพติดต่าง ๆ ใด ในประเทศตะวันตกซึ่งเจริญมากทางวิทยาศาสตร์ ได้รำลึกถึงความเสื่อมและความผิดพลาดแห่งมนุษยสัมพันธ์ที่กล่าวนี้เป็นอย่างมาก และได้หันกลับ

มาศึกษาแบบอย่างที่ดีของตะวันออกและนำลัทธิแห่งการไม่ทอดทิ้งลูก และเลี้ยงลูกด้วยตนเองนั้นกลับไปปฏิบัติต่อไปใหม่

" เมธี " โดเขียนบทความเกี่ยวกับเด็กกำพร้า อันหมายถึง เด็กขาดมารดาหรือไรมารดา ตั้งแต่เด็ก สรุปลงไว้ว่า ความเป็นกำพร้ามีอิทธิพลต่อจิตใจเด็กอย่างมากมาย ตามหลักจิตวิทยา ย่อมแตกต่างกันตามวัยของเด็กควยดังจะแบ่งเป็น 4 ระยะดังนี้

1. การกำพร้าตั้งแต่เกิด หรือระหว่าง 3-6 เดือน

ระยะนี้ไม่มีปฏิกริยาทันทีทันใด แต่จะมีปฏิกริยาที่ช้าเวลานาน และนับว่าใหญ่หลวงถ้าไม่ได้รับการดูแลเลี้ยงดูที่พอ จะมีผลต่อสุขภาพจิตและบุคลิกภาพ

ก. กำพร้าแม่ เป็นความกำพร้าที่ต้องประสบกับความลำบากอย่างใหญ่หลวง ยิ่งกว่าความเป็นกำพร้าในระยะอื่น ๆ จะเกิดผลร้ายต่อจิตใจ อารมณ์ของเด็กอย่างเห็นได้ชัด เพราะขาดการเลี้ยงดูของแม่ เป็นสาเหตุให้เด็กมีพัฒนาการทางกาย ทางจิตใจ ทางอารมณ์และสังคมชาติปกติ

ทารกที่กำพร้าแม่และได้รับการเลี้ยงดูจากผู้อื่น จะพัฒนาช้าในปีแรก รวมทั้งการล่าช้าในการพูด ยกเว้นในกรณีที่จะหาพี่เลี้ยงที่เหมาะสมประจำตัวเด็กและให้ความรัก ความมั่นใจแก่เด็กเหมือน แม่พึงปฏิบัติต่อลูก

ข. กำพร้าพ่อ ย่อมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนักในระหว่างปีแรกของชีวิต แต่พอเริ่มเข้าปีที่สอง เด็กจะรู้สึกวาทนไม่มีสิ่งที่เด็กอื่นมี ขาดบทบาทอันเป็นความรักที่พ่อมีต่อลูก แต่ปฏิกริยาโต้ตอบยอมมีน้อยกว่ากำพร้าแม่

2. กำพร้าตั้งแต่อายุ 1-6 ปี หรือ 2-7 ปี

แม่เด็กยังเล็กยังไม่สามารถเข้าใจในการที่คงสูญเสียพ่อแม่ แต่ก็มีผลแก่เด็กทั้งที่เกิดทันทีทันใดและผลในระยะที่ยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเด็กได้เห็นพ่อหรือแม่ของตนเองขณะสิ้นชีวิต เด็กก็จะรู้สึกเศร้าโศกอย่างยิ่งและมีความปวศราวที่ไม่มีวันพบได้อีก แต่ตามปกติเด็กมักจะถูกกีดกันไม่ให้เห็นการตายของพ่อแม่ และเด็กเองก็ไม่รู้ว่าการตายคืออะไร เข้าใจเพียงแต่ว่า คือการจากไปของพ่อแม่ อย่างไม่มีวันกลับ หลังจากนั้นเด็กจะมีความกดดันมาก กลายเป็นคนเจ้าพยายบาท มีท่าที่เป็นปฏิกริยาต่อคนอื่น มีนิสัยก้าวร้าว มีความประพฤติกไม่เป็นที่ปรารถนา

โกรธง่าย ประสาทไม่ปกติ ไม่มีความสุข อย่างไรก็ตาม เด็กจะเศร้าสร้อยและเจ็บตัว นัก
 เสมอว่า คนไม่มีพ่อ-แม่ ถ้ามีพ่อหรือแม่ใหม่มาแทนที่และให้ความรักเอ็นดูอย่างแท้จริง เด็กอาจยอม
 รักก็ได้

3. กำพราระหว่าง 6-10 ปี หรือ 7-10 ปี

เด็กวัยนี้มีความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ค่อนข้าง เข้าใจเกี่ยวกับการสูญเสียพ่อหรือ
 แม่คิซึจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบทันทีทันใดเกิดขึ้นชัดเจน รู้สึกมีความกังวล ในการตาย การจากไปของ
 พ่อแม่ เด็กอาจเศร้าระหว่างที่พ่อแม่ตาย หรือถูกทอดทิ้ง ถูกแยกเป็นปฏิกิริยาที่กินเวลายาวนาน
 และลึกซึ้ง จะเกิดผลต่อท่าทีที่แสดงกับผู้อื่นและจะกระทบกระเทือนต่อพัฒนาการทางอารมณ์ ทาง
 จิตใจ และสังคม เกิดความกลัวที่ถูกทอดทิ้ง

4. กำพราระหว่างอายุ 10-14 ปี

เป็นระยะก่อนวัยรุ่น เด็กต้องการหาตัวแทนที่พ่อหรือแม่ตายไป เด็กในวัยนี้ถ้า
 ถูกทอดทิ้ง ประกอบกับสิ่งแวดล้อมไม่ดี จะทำให้เด็กอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคงของชีวิต ขาดความรัก
 ความเอาใจใส่ อันจะทำให้เด็กมีแนวโน้มเอียงที่จะเป็นบุรุษอาชญากรโค่งาย

เจน เคอ ออกัสตินิส (Jane De Augustinis) รีเบกกา เอส อีสอานี
 (Rebecca S. Isani) และเฟิร์น อาร์ คัมเลอร์ (Fern R. Kumler) ได้เขียนบทความ
 โดยอ้างอิง คำกล่าวของ ซัลลิแวน (Sullivan) สรุปได้ว่า เด็กทารกมีความต้องการการ
 สัมผัสซึ่ง เป็นสิ่งหนึ่งอันก่อให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และคำกล่าวนี้ได้รับการสนับสนุนจาก
 ฟรอม-ริชแมน (Fromm - Reichmann) ซึ่งกล่าวว่า ความต้องการเกี่ยวกับการสัมผัส
 ทางกายมีมาตั้งแต่เกิด ความวิปริตทางร่างกายและทางอารมณ์มีสาเหตุมาจากการขาดหรือการ
 ไม่ได้รับการสัมผัสมาตั้งแต่แรกคลอด ในการสัมผัสนั้นเป็นการกระทำ ซึ่งอาจรวมกับความรักความ

¹ "เมดิซีน," "ความเป็นกำพรามีสาเหตุและอิทธิพลต่อเด็กอย่างไร.?", วารสาร
แม่และเด็ก 27(มีนาคม, 2519) : 14-36

พึงพอใจ หรือความวิตกกังวล นอกจากนี้เขายังอ้างถึงบทความของแชมเบอร์ไว้วา แชมเบอร์ (Chambers) กล่าวว่า ประสบการณ์ของความเป็นจริงของทารกนั้น ประกอบด้วยสิ่งแวดลอมภายในและสิ่งแวดลอมภายนอกสิ่งที่เป็นตัว กระตุ้นสิ่งแวดลอมนั้น ส่วนใหญ่ได้รับการที่ทารกสนองตอบต่อการดูแลทางกาย และความพึงพอใจในความต้องการของตน ซึ่งรวมถึงการสัมผัส จับของควมมือควม ผู้เป็นมารดาเป็นผู้หนึ่งซึ่งคอยให้การดูแลทารกอย่างใกล้ชิด และใช้การสัมผัส ตลอดจนให้การสนองตอบ บุตร การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดประสบการณ์ที่แท้จริงกับทารก

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การแยกหรือการพรากจากกันในระยะที่เด็กโตขึ้นแล้วนั้นจะมีผลเกิดขึ้นตามมามากมาย แต่ถ้ามองมาถึงในระยะหลังคลอด ซึ่งเป็นระยะที่ผู้เป็นมารดาต้องการที่จะให้ความรักความอบอุ่น ความเอาใจใส่ดูแลบุตรควมตนเองอันเป็นแรงผลักดัน ซึ่งเกิดขึ้นภายในที่มามีในสายเลือดแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ถ้ามมีการแยก การพรากจากมารดาและบุตรในระยะนี้ ย่อมจะก่อให้เกิดผลทั้งต่อผู้เป็นแม่และลูกในทางต่าง ๆ กัน เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะหลังคลอด 2-3 วันแรกนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ มาร์แชล เอช คลอส (Marshall H. Klaus) และจอห์น เอช เคนเนล (John H. Kennell) กล่าวว่า "... ะไรก็ตามที่เกิดขึ้นในระยะหลังคลอดทันทีจะเป็นวิกฤตการณ์ในพฤติกรรมของความเป็นมารดาต่อไปในภายหลัง"

¹ Jane De Augustinis, Rebecca S. Isani and Fern R. Kumber, "Ward Study : The Meaning of Touch In Interpersonal Communication," In Some Clinical Approaches to Psychiatric Nursing (London : Collier-Macmillan Limited, 1971)

² Klaus and Kennell, Pediatric Clinic of North America, p. 1015.

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้เกี่ยวกับการทดลองวิจัยในสัตว์และในคนดังต่อไปนี้

การทดลองในสัตว์

ลีโอนาร์ด ฮัชเชอร์ (Leonard Husher) ได้ทำการศึกษาทดลองในแม่แพะ 24 ตัว แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีการแยกลูกของมันภายหลังคลอด 5-10 นาทีเป็นเวลา 11 ชั่วโมง อีกกลุ่มหนึ่งให้เลี้ยงดูตามปกติ จากการสังเกตพบว่า แม่ที่ถูกแยกลูก เมื่อนำลูกกลับมามีมันจะดูแลลูกน้อยลง และจะมองลูกของมันด้วยความฉีกแปลกกว่าคนที่ไม่ได้แยกเกิดปฏิกริยาต่อต้านและเกิดการไม่เห็นความแตกต่าง มีการดูแลลูกของตัวอื่นมากกว่าลูกของตัวเอง การศึกษานี้ ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่แสดงออกอย่างปกติในพฤติกรรมของแม่นั้น เป็น "สัญชาตญาณ" ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์เฉพาะ ระยะเวลาวิกฤติในชีวิตของสัตว์แต่ละตัว เขา กล่าวว่า ในแพะและแกะสัมพันธ์ภาพระหว่างการดูแลนมกับแม่เป็นสิ่งสำคัญ การแยกแม่และลูกออกจากกันหลังคลอดในระยะเวลาอันสั้น มีผลอย่างน้อยทำให้เกิดการไม่ยอมรับชั่วคราวต่อลูกเมื่อนำลูกกลับคืนมาอยู่ด้วยกัน แต่จะมีพฤติกรรมที่ยอมรับในเวลาต่อมา

เจ เอส โรเซนแบลท (Jay S. Rosenblatt) และ ดาเนียล เอส ลีห์แมน (Daniel S. Lehrman) ได้ทำการทดลองในหนูจำนวนหนึ่ง ซึ่งทำการแยกจากแม่ของมันใน

¹

Leonard Husher, "Effect of Post Partum Separation of Mother and Kid on Maternal Care in Domestic Goat," Science 128(November 1958) : 1432

ระยะหลังคลอดเป็นเวลา 4 วัน พบว่า พฤติกรรมในการสร้างรังของมันลดน้อยลงและมีการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของการไถการดูแลเกิดขึ้น¹

อีวีน เค โอเรมแลนด์ (Evelyn K. Oremland) และ เจอโรม ดี โอเรมแลนด์ (Jerome D. Oremland) ได้เขียนบทความสรุปการทดลองในแกะและแพะของมอร์ (Moore) ไว้วว่า ได้ทำการทดลองโดยการแยกลูกของมันภายในครึ่งชั่วโมงทันทีหลังคลอด จะมีผลต่อพฤติกรรมของมารดาเช่นกัน แม่เหล่านี้จะดูแลลูกของมันน้อยลง นอกจากนี้เขายังได้สรุปการทดลองของ ฮาร์โลว์ (Harlow) และคณะ ซึ่งได้ทำการทดลองในลิงพบว่า เมื่อมีการแยกระหว่างแม่กับลูกทันทีหลังคลอด แตนุญาติใหม่ของมันได้ภายในห้องกระจกจะทำให้ความสนใจของแม่ค่อย ๆ ลดลงภายใน 2 สัปดาห์แรก หลังจากนั้น มันจะไม่สนใจลูกของมันอีกเลย การทดลองนี้เขาชี้ให้เห็นว่า การมองดูเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะคงไว้ซึ่งความสนใจของแม่²

มาร์แชลล์ เฮช คลอส (Marshall H. Klaus) และ จอห์น เฮช เคนเนล (John H. Kennell) ได้สรุปการทดลองของ ริชมอนด์ (Richmond) มอร์ (Moore) ไลเดอร์แมน (Leiderman) และคlopเฟอร์ (Klopfer) ในการทดลองในแพะ แกะ วัวและหนูว่า เมื่อมีการแยกแม่และลูกออกจากกันในชั่วโมงแรก หรือใน 2-3 ชั่วโมงแรกหลังคลอด แลวน่ากลับมามีอายุควยกันอีก ผู้เป็นแม่จะแสดงพฤติกรรมในความเป็นแม่ที่มีความทุกข์ มีความวิตก

¹ Jay S. Rosenblatt and Daniel S. Lehrman, "Maternal Behavior of the Laboratory Rat. In Rheingold, Harriet, " Maternal Behavior in Mammals (New York : John Wiley and Sons, Inc., 1963), p. 57.

² Oremland and Oremland, The Effect of Hospitalization On Children, pp. 116-121.

กังวล เช่น คมเหลวในการให้การดูแลลูก เอาศีรษะชนลูกให้ห่างออกไป เลี้ยงดูใหม่ลูกตัวเอง และลูกของตัวอื่นไม่แตกต่างกัน ในการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า ถ้าแม่และลูกอยู่ด้วยกันในระยะ 4 วันแรกหลังคลอด และแยกจากกันในวันที่ 5 ในระยะเวลาที่เท่ากัน แม่จะมีพฤติกรรมของความเป็นแม่กลับคืนมาอย่างรวดเร็ว เมื่อเอาลูกคืนกลับให้มัน เขาสรุปไว้ว่า เป็นสิ่งสำคัญในการที่แยกแม่และลูกในระยะนี้ เพราะมีผลกระทบกระเทือนต่อพฤติกรรมของความเป็นแม่¹

อาร์ เอ ฮินด์ (R.A. Hinde) วาย สเปนเซอร์ บูธ (Y-Spencer-Booth) และ เอ็ม บรูซ (M. Bruce) ได้ทำการทดลองในลิง โดยการสังเกตพฤติกรรมเมื่อมีการแยกแม่และลูกหลังคลอดในลิงที่มีอายุระหว่าง 30 - 32 สัปดาห์ และทำการแยกเป็นเวลา 6 วัน

ในระหว่างการแยกจากแม่ สรุปไว้ว่า พฤติกรรมของลูกถึงออกมาในรูปของการซึมเศร้า (depress) ส่วนใหญ่จะนั่งในลักษณะหลังค่อมและคางขาหลังขาหลังไม่คล่องแคล่วเหมือนก่อนมีการแยก หลังจากนั้นนำลูกกลับไปคืนให้แม่มัน พบว่า ลูกถึงใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับแม่ของมันมากกว่าก่อนมีการแยกเกิดขึ้น และพฤติกรรมต่าง ๆ จะคืนเขาสู่สภาพปกติภายใน 1 สัปดาห์ เมื่อกลับไปอยู่กับแม่ของมันตามเดิม²

ฮาร์รี เอฟ ฮาร์โลว์ (Harry F. Harlow) ได้ทำการวิจัยโดยการแยกแม่ลิงและลูกถึงออกจากกันในระยะ 2-3 ชั่วโมงหลังคลอด เพื่อเปรียบเทียบความสำคัญของการให้การดูแล การกอดรัด การสัมผัสของแม่ที่มีต่อลูก ในการศึกษาวิจัยได้นำลูกถึงที่เกิดใหม่ จำนวน 8 ตัว ใส่ในกรงแต่ละตัว พร้อมด้วยใส่ตัวแทนของแม่ลิงลงไปในกรง 2 พวก คือ

¹ Klaus and Kennell, Pediatric Clinic of North America

p. 1018

² R.A.Hinde, Y Spencer-Booth and M.Bruce, "Effect of

6-Day Maternal Deprivation on Rhesus Monkey Infants," Nature (June 1966) : 1021-1023

- พวกที่ 1 แมดิงที่ทำเป็นรูปทรงสูง ทำควยลวดไม่มีสิ่งใดหุ้มภายนอก มีศีรษะทำควยไมหยาบกระดาง มีนมบรรจุอยู่ในขวดติดอยู่กับหน้าอก
- พวกที่ 2 แมดิงที่ทำเป็นรูปทรงสูง หุ้มควยผาขนหนูภายนอก ตั้งแต่ศีรษะถึงปลายเท้าไม่มีขวดนมติดอยู่

ผลของการทดลองปรากฏว่า ลูกลิงส่วนใหญ่ใช้เวลาในการปีนป่าย และ เกาะติดแน่นอยู่กับแมดิงที่หุ้มควยผาขนหนูภายนอก มากกว่าอยู่กับแมดิงที่ทำควยลวด. แมวในระหว่างอายุ 14 วันแรก พื้นของกรงจะทำให้หอบอุ้มโดยการไชรความรอน แต่ลูกลิงส่วนใหญ่ไม่อยู่ที่พื้น แต่กลับปีนขึ้นไปอยู่บนแมดิงที่หุ้มควยผาขนหนูของมันตลอดเวลา นอกจากเวลาของการกินนมมันจะปีนไปกินนมจากขวดที่ติดอยู่กับแมดิงที่ทำควยลวด หลังจากนั้นก็จะกลับมาอยู่กับแมดิงที่หุ้มควยผา

จากผลของการศึกษานี้ทำให้เห็นว่า แมดิงที่หุ้มควยผาขนหนูเป็นที่พอใจของลูกลิงมากกว่าลูกลิงใช้เวลาส่วนใหญ่ สัมผัส กอดรัด และพบว่า ถ้ามีการทำให้ลูกลิงตกใจควยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น ตีกลองควยเสียงอันดัง ลูกลิงมันจะวิ่งเข้าหาแมดิงที่หุ้มควยผาขนหนูเสมอ จึงกล่าวได้ว่า ลูกลิงมีแนวโน้มที่จะสัมผัสกับสิ่งที่อ่อนนุ่ม อบอุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลอดระยะเวลาของการให้การดูแล

การทดลองในมนุษย์

เอลดาเม่ แบนสเทเทอร์ (Ella Mae Branstetter) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปฏิกิริยาของเด็กเมื่อแยกจากมารดา การศึกษานี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบโดยแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม อายุระหว่าง 14-36 เดือนภายใต้สภาวะการพรากจากมารดา 3 ประเภทคือ

1

Harry F Harlow, "Love in Infant Monkeys," In Psychology : The Biological Bases of Behavior. (San Francisco : W.H. Freeman and Company, 1966), pp. 101-106.

ประเภทที่ หนึ่ง ใ้มารดาอยู่ควยกันกับบุตรตลอดวันตลอดคืน

ประเภทที่ สอง ใ้แม่ผู้ทำหน้าที่แทนมารดา ใ้ความรัก ความอบอุ่น ความสนใจต่อ

เด็กเป็นอย่างดี

ประเภทที่ สาม ประเภทที่ขาดมารดา เด็กที่อยู่ในโรงพยาบาลซึ่งมารดาไม่สามารถ
อยู่ควยได้

ในการศึกษานี้ ศึกษาโดยการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งทำวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 15
นาที ในเวลาเช้าและเวลาเย็น ในเด็กแต่ละคนซึ่งต้องอยู่ในโรงพยาบาลตั้งแต่ วันที่ 2 ถึงวันที่
7 ปรากฏผลว่า เกิดความแตกต่างทางพฤติกรรมอย่างเห็นได้ชัดระหว่างแต่ละกลุ่ม ในกลุ่มที่มี
ผู้ทำหน้าที่แทนมารดา มีพฤติกรรมคล้ายคลึงกับกลุ่มที่มีมารดาอยู่ กลุ่มที่ขาดมารดา ปรากฏว่า เด็ก
ไม่สบายใจ และไม่มีความสุข มีความไม่สบายใจ ซึ่งจะแสดงออกในรูป ร้องเสียงดัง โกรธ ร้อง
ไห้ติดต่อกันไป เสร้าซึม ถอยหนีจากคนอื่น ๆ ในกลุ่มที่มีผู้ทำหน้าที่แทนมารดาอยู่ควย มีการเล่นมาก
ขึ้น ร้องไห้บ่อยลง มีสัมพันธ์กับคนอื่น ไม่ถอยหนีจากบุคคลอื่น เขาร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างไร
ก็ตาม พฤติกรรมนี้ พบว่า ในวันที่ 4 เด็กส่วนใหญ่ซึ่งอายุ 30 เดือน จะมีปฏิกิริยาต่อผู้ทำ
หน้าที่แทนมารดา เพราะผู้ทำหน้าที่แทนมารดาไม่สามารถแทนความรักของมารดาได้อย่างแท้จริง
เพราะเด็กไม่เลื่อมมารดาที่แท้ของตนเอง เมื่อมารดาจริง ๆ มาเยี่ยมหรือเมื่อนำกลับบ้าน เด็กเหล่านี้
นี้จะเขาไปหามารดาจริง ๆ ทันที และหลังจากนั้นจะไม่สนใจกับผู้ทำหน้าที่แทนมารดาอีกเลย¹

คลิฟฟอร์ด อาร์ บาร์เน็ต (Clifford R. Barnett) เฮอเบอร์ท พี

ไลเดอร์แมน (Herbert P. Leiderman) และมาร์จอรี เจ ซีเชอร์ (Marjories J.
Seashore) ได้ทำการวิจัยทดลองเพื่อศึกษาถึงผลการแยกมารดาและบุตรทันทีหลังคลอด

¹

Ellamae Branstetter, "The Young Child's Response to
Hospitalization Separation Anxiety or Lack of Mathering Care ?,"
American Journal of Public Health 59(January 1969) : 92-96

ต่อความเชื่อมั่นในตนเอง (self - confidence) ในความสามารถในการดูแลลูกของตน การวิจัยนี้แบ่งมารดาเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เด็กคลอดก่อนกำหนด ซึ่งแยกมารดาและบุตรออกจากกัน อันเป็นภาวะเบี่ยงของตักญ์ป่วย เป็นเวลา 3-12 สัปดาห์ กลุ่มที่ 2 อนุญาตให้มารดาเข้าไปสัมผัสและให้การพยาบาลการดูแลกับบุตรได้เป็นเวลา 3-12 สัปดาห์เช่นกัน พบว่า การแยกไม่มีผลต่อความเชื่อมั่นของตนเองในความสามารถในการดูแลบุตรของมารดาในครรภ์หลัง แต่มีผลต่อความเชื่อมั่นของตนเอง ในการให้การดูแลบุตรของมารดาในครรภ์แรก จึงสรุปได้ว่า การแยกจากกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตสังคมในมารดาที่ตั้งครรภ์แรก ในขอบเขตที่มารดาและบุตรมีสัมพันธภาพซึ่งกันและกัน¹

จิน เอ เฮนเนสซี (Jean A. Hennessey) ได้ทำการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจปฏิกิริยาตอบสนองของเด็กวัยหัดเดิน (Toddlers) ที่อยู่ในโรงพยาบาลต้อต้อเสียงของมารดาที่บันทึกลงในเครื่องบันทึกเสียงระหว่างการแยก 48 ชั่วโมง หรือน้อยกว่านั้น โดยการใช้เด็ก 300 คน และสังเกตเป็นรายบุคคลในท้องส่วนตัวที่ฟังเสียงของมารดาที่เล่านิทานลงในเครื่องบันทึกเสียง ใดผลดังนี้

พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึก (affective behavior) ซึ่งประกอบด้วย ท่าทาง สีหน้า การมอง การเปล่งเสียง ซึ่งนำมาเป็นข้อบ่งชี้สภาวะภายในร่างกาย พบว่า

1. มีปฏิกิริยาตั้งใจฟัง มองดู
2. มีพฤติกรรมเกี่ยวกับการพักผ่อน เช่น หลับ ง่วงนอน
3. มีความพอใจ ยินดี เช่น หัวเราะ หัวเราะคิกคักและประหลาดใจ

¹

Clifford R. Barnett, Herbert P. Leiderman and Marjories J. Seashore, "Effect of Neonatal Separation on Maternal-Self-Confidence," Clinical Research 19(January 1971) : 227.

4. มีความไม่พอใจ เช่น ทนทานความมืด ร้องครวญครางและร้องไห้

พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการสัมผัส (contactual behavior) พบว่า

1. มีการกุมมือ บีบมือ กูคิ้ว
2. มีการเคี้ยว การตุ๋นเหงือก
3. มีการชุกตัว กอด

พฤติกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของร่างกาย (body movement) ทำทาง
ปฏิกิริยาต่าง ๆ มีดังนี้

1. สนใจในเรื่องราว ชี สัตว์
2. โยกตัว
3. หยุดพักนิ่งเฉย ๆ

ซึ่งพบว่า พฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกด้วยวาจา 13% และ
พฤติกรรมที่ไม่แสดงออกทางวาจา 87%

สำหรับพฤติกรรมที่แสดงออกด้วยวาจา (verbal behavior) นั้น
พบว่า เมื่อเปิดเครื่องบันทึกเสียงที่อัดเสียงมารดาให้เด็กฟัง เด็กจะพูดว่า "นั่นแม่ของฉัน" หรือ
"แม่อยู่ไหน"¹

ลูซี่ कुนซ์แมน (Lucy Kunzman) ได้สรุปผลการวิจัยของ เจมส์ โรเบอร์ตัน
(Jame Robertson) เกี่ยวกับปฏิกิริยาของเด็กเล็กต่อการสูญเสียการดูแลของมารดา

1

Jean A. Hennessey, "Hospitalized Toddler's Responses
to Mother's Tape Recording During Brief Separation," Maternal
Child Nursing Journal 5(Summer 1976) : 69-72

ไว้ว่า ในเด็กซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีและต่อเนื่องกับมารดา เมื่อมีการถูกแยกหรือถูกพรากจากกัน จะเกิดปฏิกิริยา คือ โกรธ กลัว เศร้าโศก และมีการแกล้งเด็ก เขาพบว่า เด็กส่วนมากที่อายุระหว่าง 18 เดือนถึง 3 ปี ผ่านระยะ 3 ระยะในการต่อต้านการสูญเสียมารดาและมาอยู่ในสภาพแวดล้อมของโรงพยาบาล ระยะเหล่านั้นคือ

1. ระยะต่อต้าน (The phase of protest) เป็นระยะเริ่มแรกซึ่งอาจสิ้นสุดใน 2-3 ชั่วโมง หรือติดต่อกันไปหลายวันขึ้นอยู่กับกำลังของเด็กและคุณภาพของการพยาบาล เด็กจะมีความต้องการเมื่อยารุนแรง จะเศร้าโศกและร้องไห้เสียงดัง เขายาเตียง โยนตัว ไม่สนใจพยาบาล ปฏิเสธอาหาร เด็กจะขว้างปาเสื้อผ้าของเล่นที่อยู่ในเตียง

2. ระยะสิ้นหวัง (The phase of despair) เป็นระยะที่เริ่มลักษณะความสิ้นหวัง โดยการคร่ำครวญหาเมื่อยารุนแรง เศร้าโศก เด็กจะร้องเป็นเสียงที่อยู่ในระดับเดียวกันเป็นระยะ ๆ มีสีหน้าซึมเศร้าอยู่ตลอดเวลา จะถอยหนี และเฉยเมยไม่มีกิจกรรม แต่จะทำให้ตัวเองเกิดความสุขโดยกิจกรรมบางอย่าง เช่น ดูหนัง เขยาะตัว ทวนหน้า ขมวดผม ระยะนี้เด็กยังต้องการเมื่อยาจิตใจ

3. ระยะปฏิเสธ (The phase of denial) เป็นระยะที่เด็กได้แสดงความสนใจรอบ ๆ ตัวมากขึ้น ดูเหมือนเด็กได้สงบลง เด็กจะสนุกสนานขึ้น สนใจสิ่งแวดล้อม แต่ความจริงเป็นภาวะอันตรายเพราะเด็กเก็บกดความรู้สึกที่มีต่อแม่ เมื่อแม่มาเด็กทำเป็นไม่รู้จัก ไม่ร้องไห้ นาน เมื่อแม่กลับไปคล้ายกับว่าได้สูญเสียความรักความผูกพันกับแม่เป็นเช่นนี้อยู่นานจะก่อให้เกิดความผิดปกติในพฤติกรรมที่ถาวรต่อไป¹

พรอธ ดี จี และคณะ (Prugh's D.G. et al.) ได้ทำการศึกษาเด็ก

1

Lucy Kunzman, "Some Factors Influencing a Young Child's Mastery of Hospitalization," Nursing Clinic of North America 7(March 1972) : 17

100 คนซึ่งรับไว้ในแผนกอายุรกรรมของโรงพยาบาลในสหรัฐอเมริกา เด็กเหล่านี้พักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเฉลี่ยคนละ 8 วัน โดยแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

กลุ่มควบคุม มี 50 คน ให้การดูแลแบบเก่า และใช้กฎระเบียบการบริหารแบบเก่า กล่าวคือ ให้บิดามารดาเยี่ยมบุตรสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง ผลปรากฏว่า 92% ของเด็กกลุ่มนี้ได้แสดงปฏิกิริยาที่ประสบความสำเร็จในการปรับตัวอย่างเห็นได้ชัด และเมื่อกลับบ้านแล้ว 92% ของกลุ่มนี้ได้แสดงพฤติกรรมที่รบกวนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งไม่เคยแสดงออกก่อนเข้าโรงพยาบาล 62% ได้แสดงปฏิกิริยาดังกล่าวติดต่อกันไป เป็นเวลา 3 เดือน และอีก 15% เป็นเวลา 6 เดือน

กลุ่มทดลองมี 50 คน ให้การดูแลแบบใหม่ และใช้กฎระเบียบการบริหารแบบใหม่ กล่าวคือ ให้บิดามารดาเข้าเยี่ยมทุกวันและให้มีส่วนร่วมในการให้การดูแลบุตรในขณะที่เยี่ยม ปรากฏผลว่า 68% ของเด็ก 50 คนมีพฤติกรรมที่รบกวนอย่างเห็นได้ชัดและเมื่อกลับบ้านแล้ว 68% แสดงปฏิกิริยาที่ยุ่งยากในการปรับตัว (ซึ่งกลุ่มควบคุมมีถึง 92%) และ 44% ยังแสดงปฏิกิริยาที่ยุ่งยาก อีก 3 เดือน (กลุ่มควบคุมมี 52%) การติดตามหลัง 3 เดือน ของกลุ่มนี้ไม่เพียงพอ แต่ก็ได้พบว่า อาการที่ประสบความสำเร็จมาก มีน้อยกว่าในกลุ่มควบคุม

การศึกษาของเขามีสิ่งคนพบที่น่าสนใจ 3 ประการคือ

1. แมวจะได้ปรับปรุงการบริหารภายในหอผู้ป่วยและแนวการปฏิบัติการพยาบาลแล้ว แต่พฤติกรรมที่รบกวนของเด็กยังคงสูงอยู่
2. เด็กอายุ 3 ปี และต่ำกว่า 3 ปี แสดงปฏิกิริยารุนแรงที่สุด
3. การปรับปรุงสภาพและการบริหารงานภายในหอผู้ป่วย รวมทั้งแนวการปฏิบัติ การพยาบาล ปรากฏว่าได้ผลดีในเด็กโตมากกว่าเด็กเล็ก

¹
Prugh's D.G., et al., "A Study of Emotional Reaction of Children and Family to Hospitalization and Illness," American Journal Orthopsychiatry 23(January 1953) : 70-106.

เอลิส์ ทีแวร์ (Elise T. Wear) และ เมดิสัน วิสคอนซิน (Madison Wisconsin) ได้สรุปผลการวิจัย ซึ่ง พรูช (Prugh) และเพื่อนร่วมงานได้ ทำการศึกษา ในเด็ก 200 คนในโรงพยาบาลซึ่งมีอายุระหว่าง 2-12 ปี พบว่า เด็ก 2-3 ปี แสดง อาการมากในการต้องแยกจากบิดามารดา ซึ่งพบว่า มีปฏิกิริยาต่าง ๆ ดังนี้

ร้องไห้ ถอยหนี จากบุคคลและสิ่งแวดลอม มีการเปลี่ยนแปลงในการขับถ่าย เช่น ปัสสาวะบ่อย และอาจท้องเดิน บางครั้งเด็กจะมีพฤติกรรมถอยหลัง ต้องการคนมาช่วย ไม่ยอม เคี้ยวอาหาร คุ้ยหัวแม่มือ ก้าวร้าวของต่อการรับประทานอาหาร มี คลื่นไส้ อาเจียน รับประทานอาหาร มาก นอกจากนี้มีกระสับกระส่าย มีกิจกรรมมากขึ้น กลัวความมืด นอนไม่หลับ ฝันร้ายเหล่านี้แสดง ให้เห็นว่าเด็กนอนยาก

เขากล่าวว่า ถ้าการแยกนี้ยาวนานเกินไป พัฒนาการทางสติปัญญา สังคมและอารมณ์ จะ เสียตามไปด้วย ระยะเวลาที่อันตรายสำหรับเด็กต่อความวิตกกังวลของภาวะการแยก และการ ทำลายซึ่งเกิดจากการแยกจากมารดา คือ จาก 7 เดือน ถึง 7 ปี¹

คลิฟอร์ด อาร์ บาร์เน็ตท์ (Clifford R. Barnett) เฮอเบอร์ท ไคเคอร์แมน (Herbert Leiderman) โรส โกรเลสเทน (Rose Grolestein) และ มาร์แชล คลอส (Marshall Klaus) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างในพฤติกรรมของมารดาหลังคลอด 2 กลุ่ม ในมารดาที่คลอดบุตรก่อนกำหนด พบว่า

ในกลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มที่ใหม่มารดาเข้าไปเลี้ยงบุตรในทองเด็ก (nursery) ได้เป็นครั้งคราวนั้น มีผลทำให้เป็นมารดามี การขาด (deprivation) เด็กน้อย

1

Elise T. Wear and Madison Wisconsin, "Separation Anxiety Reconsidered : Nursing Implication," Maternal-Child Nursing Journal 3(Spring 1974) : 9-17

ในกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มที่ไม่อนุญาตให้มารดาเข้าไปเห็นบุตร เลย มีผลทำให้เป็น
 มารดามีสภาพการขาดอย่างรุนแรง (Severe deprivation)¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹
 Clifford R. Barnett, Herbert Leiderman, Rose Grolestein
 and Marchall Klaus, "Neonatal Separation : The Maternal Side
 of Interactional **Deprivation**," Pediatrics 45(2 February
 1970) : 197.

deprivation